

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњег у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „Школског листа“ у Сомбор.

Бр. 8. У Сомбору 30. априла 1883. Год. XV.

ПОВОДОМ МИНИСТАРСКЕ НАРЕДБЕ ОД 21. МАРТА О. Г.

У прошлом броју овога листа саопштена је вест, да је кр. угарско министарство богочасти и јавне наставе издало наредбу, по којој се у будуће у конфесионалним учитељским школама са три годишња течаја неће смети да полаже испит о учитељској способности одмах после свршеног трећег разреда, него истом после једногодишње учитељске праксе дотичних кандидата. Та наредба се правда тим, што су све државне учитељске школе проширене на четири разреда, на што је владу побудила с једне стране околност, што не постоји више оекудица на учитељима, с друге стране жеља да будући народни учитељи излазе из учитељске школе што спремнији за свој позив. Али пошто би тако приправници у вероисповедним учитељским школама за годину дана пре долазили до учитељског сведочанства него њихови другови у државним заводима, то је већ ради једнообразности потребно, да за све учитељске кандидате у земљи протекне четири године од ступања у учитељску школу на до полагања учитељског испита.

Као што се види главни је разлог, да је та наредба издана, то, што државне учитељске школе имају сада четири разреда. Настало би сад питање, да ли је то проширење учитељске спреме на четири године било збиља нужно? Кад се помисли, да се сваким даном стављају све виши захтеви на народну школу, па дакле и на народне учитеље и кад се зна, да је и само учитељство без разлике народности, гдегод му се прилика дала, подизало свој глас за што бољу спрему својих будућих садругова, јер у том сматра један услов за бољу будућност свога сталежа, онда не може ниједан пријатељ напретка иначе, него да радосно поздрави проширење учитељских школа на четири године и да честита вис. министарству, што га је

остварило. Корак тај одговара и општем интересу просвете и личном интересу учитеља, дакле је потпуно оправдан.

Али да се запитамо у какав положај доводи министарска наредба вероисповедне учитељске школе, наиме нашу српску вероисповедну учитељску школу? Нама се том наредбом до душе ништа ново не наређује, јер §. 101. „Уредбе за српске народне школе“ установљено је, да су ученици, који сврше учитељску школу, дужни годину или две године дана учитељовати и по том практични учитељски испит полагати, на што им се истом може издати учитељска диплома. У том обзиру била би дакле министарска наредба сасвим у складу са нашом уредбом. Али је невоља, што се дотично наређење уредбе није досада још никад извршивало и пошто министарска наредба приморава сада на то, то у ствари ствјимо ипак предечим новим и морамо да размишљамо о посљедицама, које ће имати та наредба за наше народне вероисповедне школе.

Главни разлог, који је приволео главну управу наших школа, да не приводи у живот §. 101. уредбе, беше велика оскудица на учитељима. Тако је то тада било у целој Угарској. Међутим су се ствари, као што уверава министарска наредба, у земљи уопште поправиле, али за нас Србе постоји на жалост стара невоља још једнако, оскудица на спрењеним учитељима осећа се и данас на све стране и нема изгледа да би је у скоро и при садањем уређењу учитељске школе нестало. Број наших приправника колеба се истина сваком годином, али је уопште мали и није ни из далека довољан, да подмири сву потребу наших школа. А приправника нема, што је издржавање сиромашних ученика поред јадних приправничких стипендија већ проширењем течаја на три године отештано; али пошто је ипак данас и трогодишња спрема краћа и јефтинија него за друге сталезе, то се понеки родитељ одважи да пошаље своје дете у учитељску школу у нади, да ће тако и најбрже а са мало трошка доћи до сигурна хлеба. Има до душе приправника — и радујемо се што можемо рећи да је то случај код већине њих — који после у школи стеку оданост и одушевљење за изабрани позив, али мотив ступања у учитељску школу ипак је већином онај, што га напред наведосмо. Да се околности у том погледу промену, томе смета слаба и сасвим несувремена дотација велике већине наших учитељских места, смета без мировинског фонда неосигурана будућност учитељеве породице. Сада, пошто ће се

по министарској наредби моћи до учитељског сведочанства доћи истом после четири године, бојати се, да ће их још мање по до сада осећати вољу, да долазе у учитељску школу, ма да у ствари само школовање неби ни одсад трајало више од три године. Али већ та формална тешкоћа чини, што не можемо да примимо равнодушно министарску наредбу, којој би иначе са педагошког гледишта имали пуно разлога да се радујемо.

Но варали би се, кад би били мњења, да је са овом министарском наредбом све већ готово. Не треба много увиђавности, па да се види, да је та наредба само почетак од акције, којој се план даје лако провидети. Неће проћи још много времена и држава ће ступити пред конфесије са захтевом, да и оне своје учитељске школе прошире на четири године. Том захтеву неће моћи оне да се опру, а по нашем мњењу неби било ни лепо да то покушају. Калочки архиепископ неће ето ни да чека на изричан захтев од владе, него је већ сам својом иницијативом раширио калочку учитељску школу на четири разреда. То исто предстоји и нашој епископској учитељској школи. Али шта ће бити онда? Остану ли остале околности (величина приправничких стипендија, учитељска дотација, питање мировинског фонда) исте као што су сада, онда је јасно, да ће та нова четиригодишња учитељска школа бити празна и да ће пре или после наступити тада опасност за наше вероисповедне школе, да ће остати без учитеља.

Зато ако желимо да према државним приликама одржимо наше вероисповедне школе и да нам оне напредују, онда стојимо пред озбиљном дужности, да се постарамо да испунимо оне услове, без којих је немогуће доћи до ваљаних учитеља. У првој линији мораће наш сабор, мораће наше општине да се одваже на пристојну дотацију свога учитељства и уредно издавање исте. Изговори да би се то радо учинило али да се не може неће сада већ ништа помоћи. Неће ли сада општине да принесу никакве жртве за своје вероисповедне школе, онда ће за коју годину морати то да учине, али неће тада бити њихове вероисповедне власти, које ће их на то нагонити. Ето нам примера у троједној краљевини, где је ретко која општина плаћала уредно учитеља, док су нам школе биле вероисповедне, а сада како су школе покомунаљене издају уредно и повећане учитељске плате. Види се дакле да је то могло да буде и пре, али није дала - кукавна свест. У Угарској штити још наше веро-

www.unib.rs

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

исповедне школе земаљски закон, никакве изванредне жртве (које неби сносили и наши иноплемени суграђани) не захтевају се од нас да их одржимо и била би грехота и уједно срамота да оно што нам закон даје не исцрпимо потпуно на корист свог народа и своје вероисповести. Веома сиромашним општинама, које су у опасности да се однароде, треба цео народ да нађе изворе за одржање школе према законском наређењу.

Установи ли се уз то издашан мировински фонд и састари ли се за штипендије приправницима онда је тим уједно отворено и учитељским школама поље за успешан рад и онда ћемо моћи да ишчекујемо да ће нам оне сваком годином давати у довољном броју све ваљаније и ваљаније учитеље. Вероисповедним учитељским школама мора увек бити главна брига и задаћа да у научном погледу сустижу државне заводе, јер им без тога нема опстанка. С тога ће оне морати и сада — док још имају три разреда — сву своју снагу да уложе, да допуњују и усавршавају своју организацију, како би за то време постизале исте резултате, које државни заводи за четири године. Да се тај посао српским учитељским школама олакша, неопходно је да их народ обилније материјелно потпомогне. Наше а свом стро-гошћу и државне власти захтевају да се приправници обучавају у земљоделству, али учитељска школа у Сомбору не располаже земљиштем за тај посао, нема шта више ни школскога врта, нити потребног оруђа нити паушала за плаћање радника, у-кратко ништа што би било нужно за успешну наставу у еконо-мији. Са повећаним захтевима од стране државе осећа се све већма незгода, што се у нашим учитељским школама настављају заједнички приправници и приправници. Установа та уведена је само као привремена, али она траје у Сомбору ево већ два-наест година и време је крајње, да се тај терет скине са наше учитељске школе, особито пошто сад већ имамо и за десетину година довољан број спремљених учитељица.

Сваком пријатељу наше црквено-школске аутономије ваља да је увек на уму, да ћемо наше вероисповедне школе тако најбоље осигурати и одржати, ако буду у њима увек ваљани учитељи, који ће у школи постизати не само минимум успеха, него ће у том погледу и саме државе школе надмашити. Славу ту уживала је већ српска школа у Угарској, и данас има још српских школа које су у пуном смислу узорне; тај глас, ту славу ваља сачувати и проширити и тиме ћемо најбоље сачувати и

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNI

наше вероисповедне школе. Средства којима се долази до ваљаних учитеља наведена су напред: добра дотација, мировински фонд и ваљано уређена и свим потребним снабдевена учитељска школа. Ниједно од тих средстава није само за себе довољно, али кад се сва три сложе онда је успех осигуран и тада нас неће моћи никаква министарска наредба да узнемири, јер ће нам школа почивати на чврстом темељу, који не могу никакви ветрови да уздрмају.

М. П.

СЕДНИЦА СРБСКОГ НАРОДНОГ ШКОЛСКОГ САВЕТА

држана у Карловцима 8. Априла 1883. год.

Председава Његова Светост Патријарх. Присутни чланови: Др. Ђорђе Натошевић главни школски референт; прота Јован Борота, Др. Светислав Касапиновић, Теофил Димић, Н. Ђ. Вукићевић, Стеван Лазић и народни тајник Исидор Ђирић.

Прочитан је и на знање узет високи однос кр. угар. министра за богочаст и јавну наставу, којим се Његовој Светој Патријарху изјављује захвалност, што је из србских народних фондова одређена подпора од 300 фор. професору србске учитељске школе сомборске г. Мити Петровићу за слушање свилоделског течаја у Горици. — Исто високо министарство до знања ставља да је учитељска стипендија из закладе по којој барона С Сине за прошлу годину подарена Мартину Јасовском учитељу у Кесиртову. Окружница истог В. министарства којом се јавља да је Јован Гелир ученик III. гимназиског разреда у Араду због грубих моралних изгреда из свију школских завода искључен има се објавити у гимназијама и учитељским школама.

Високославни саборски одбор враћа молбеницу г. Чобића умировљеног надзорника народних школа у Панчеву, који моли за повишење своје мировине, са изјавом да се милостиња повисити не може. О овоме се има проситељ уз повратак молбенице извести. — Исти вел. саборски одбор из седнице од 8. фебр. о. г. враћа преко школског савета с препоруком достављене му молбенице учитељских удовица Јулијане Мојсиловића, Јелене Анђелића и Јелене Јајића ради подарења мировине из србског учитељског пензионог фонда, с тим решењем да се молбама ових проситеља не може задоста учинити, пошто се не може доказати да су њихови мужеви у исти фонд прилоге своје улагали. О чему се проситељке уз повратак молбеница извешћују. — На представку овог школског савета да се учитељима србских виших девојачких школа дозволи да могу испите за оспособљење учитељско пред испитном комисијом србске учитељске школе сомборске полагати, високо кр. угар. министарство за богочаст и јавну наставу одговара да поменути учитељи испит за учитељско осспособљење могу у србској учитељској школи сомборској полагати, али испит из мађарског језика морају они, по смислу чл. 18. државног закона од 1879. пред испитном комисијом одређеном од истог вел. кр. министарства положити.

Епарх. школ. одбор будимски подноси записнике о учитељским зборовима и пословник за исте зборове, по којему би се у будуће имали учитељски зборови у истој епархији, у место двапут на годину по један дан, само *једнапут* али у три дана узастопце држати, а учитељима, који на овим зборовима присуствују има се одредити дневница од 2 фор. на дан и путни трошак. Пословник се овај сасвим одобрава. На молбу Епарх. школ. одбора будимског, да се одреди делокруг местних школских одбора, упућује се од стране овог школ. савета исти одбор на §. 126. највише кр. уредбе за србске народне школе од 1872. и на уредбе изложене у в. кр. рескрипту од 1868 II. под в.) где је делокруг местних школских одбора подпуно означен. Епарх. школ одбор будимски подноси извештај по коме се у дијецези будимској налази 11 србских народних обштина, које немогу плату својима учитељима на три стотине форинти подићи, и моли да се овима из народних фондова свакој сто форинти годишње припомоћи одреди, како би могле плате својих учитеља на прописани законом *minimum* подићи. — Речене обштине имају се рад: молбе за горњу припомоћ високосл. саборском одбору упутити. Како се из записника учитељских зборова епархије будимске види, да су исти доконали подићи у свакој обштини школске воћњаке, којих ће се приход на оснивање школских књижница употребити; то се упућује епарх. школ. одбор будимски да има брижљиво надзор водити око подизања тих школских воћњака и Стефанијних гајева, као и о том да се у своје време приход од воћњака на одређену цјел обраћа.

Поводом искања епарх. школ. одбора будимског предложени од г. главног школског референта образац за школске закладнице или фасије одобрава се и има се уз сходно упутство епарх. школ. одборима доставити ради употребљања. Епарх. школ. одбор будимски доставља препис од записника својих седница у течају 1882. држаних. Узет је на знање.

У ствари избора учитеља у Шумберку, пошто је обштина у супрот решења епарх. школе. одбора будимског незаконитим путем довела у своју средину за учитеља Ст. Марковића, и пошто је потврђени од овог шк. савета за учитеља тамошњег Драгутин Јанковић међутим оставку дао и у Товарник за учитеља отишао, уништава се незаконити избор Марковићев и наређује се да се отвори поново стечај, а обштина се Шумберачка упућује да се наредбама епарх. школ. одбора у свему повиновати има.

На призив Бранка Влашкалића учитеља грабовачког против закључка епарх. шк. одбора будимског, којим се он од потраживања дугова од обштине Рац Хидашке одбија, решено је потврдити одлуку епарх. школ. одбора а г. Влашкалића опоменути да боље пази на пристојност кад пише школеким властима.

Е. шм. одбор будимски на тужбу 134 становника у Помазу противу тамошњег учитеља да сурово поступа са децом, да је лихварству отдан, да се од људи наплаћује више него што му за дужности црквене пристоји и да је пијанству отдан, — пошто се по учињеној истрази ништа од овога обистинило није, али се опазило да учитељ записнике школске уредно неводи, закључио је учитеља укорети и на плаћање истражних

трошкова осудити. Противу ове осуде уложио је призив учитељ молећи да се за невина прогласи и од плаћања трошкова ослободи, а поднели су призив и неки чланови општине с изјавом да они тога учитеља у својој средини никако неће да трпе. Епархијски школски референт изјављује своје мњење да он учитеља П. познаје од 1872. као уредног и ваљаног у сваком погледу, да је он осам пута школу ту походио и сваки пут у њој добар успех налазио, са чега је именути учитељ похвалама одликован; те по томе предлаже да се истрага поново повести има Школски Савет све околности у претрес узевши уверио се да у Помазу не постоји Школски Одбор и да је истрага једнострано вођена, те с тога враћа ову ствар по ново епарх. шк. одбору будимском, са упутством да се има у Помазу што скорије поставити местни школски одбор и да се истрага у ствари учитеља П. има поново обавити, у истој има свакојако и епархијски школ. референт учествовати. — На молбу учитеља ербке висше девојачке школе у Новом Саду да им се за суплирање једне катедре накнадно даде награда, пошто је г. главни школски референт поднео извештај да су учитељи на истој школи добар успех показали, одређује им се за суплирање упражњене катедре награда од 400 фр. и наређује се да се и даље катедра та суплира. На знање је узет извештај, да је Мита Калић учитељ на висшој девојачкој школи у Н Саду положио испит за професорство у средњим школама. Молба Михајила Патковића пароха Мариначког, да му се син Васа, који је само I. гимн. разред свршио, у учитељску школу прими одбија се. Љубомир Волић парох у Срб. Михољцу који моли да му се син у учитељску школу у Горњом Карловцу прими одбија се пошто син проситељев није прописане науке свршио. Гаври Поповићу учитељу у Врчком и бившем приправнику III. разреда даје се дозвола да може учитељски испит у горњокарловачкој учитељској школи положити. Стевану Стојчићу оболелом учитељу висше дев. школе допуст се до краја године продужује Милошу Костићу учитељу у Босанској Градишци допушта се да може учитељски испит у Горњем Карловцу положити. Школски референт бачко будимске епархије моли да му се законом прописани други квинквенал од 100 фр. одреди. — Наређује се да му се исти издаје.

У ствари Љубомира Марковића учитеља у Кечи одобрен је закључак Епарх. Шк. Одбора Темишварског, којим се он за привременог само учитеља сматрати има. Услед призива управитеља школског у В. Бечкерек у г. Мите Момирског противу закључка епарх. школ. одбора темишварског, којим се он одпушта, решено је пресуду епарх. шк. одбора — због тога што је у овој ствари обишла местни шк. одбор бечкеречки, — уништити и упутити да сва овопредметна акта пошаље најпре местном школском одбору у Бечкерек, да у овој ствари као прва инстанција решење донесе и тек онда да се поново цела ствар у епарх. шк. одбору предузме. Старом учитељу Васи Димитријевићу, који 53 године звањем учитељско одирава а од 1867. као учитељ салашке школе у Н. Саду служи, црквена општина Н. Садска одредила је 120 фр. пензије и моли Шк. Савет да то одобри. На ово Шк. Савет позива исту општину да реченом остарелом учитељу на 200 фр. пензију повиси и својим утицајем код та-

мошње варошке општине додатак к истој пензији изради. Епарх. Школ. Одбор бачки подноси извештај, да је Милош Летић учитељ у Фелдварцу за председника местног школског одбора изабран, и моли да Школски Савет реши питање, може ли учитељ бити председником местног Школског Одбора. Школски Савет решава да учитељ неможе бити уједно и председник местног Школског Одбора.

Емилија Јовановићева изабрана учитељица у Башахиду, Душан Пајташев и Иван Мартиновић изабрани учитељи у Башахиду, Андрија Поповић учитељ у Беодри и Катарина Котурова Поповићева учитељица у Ст. Футогу, Ђорђе Милић учитељ аљмашке школе у Н Саду на предлог дотичних епархијских школских власти потврђују се за сталне учитеље и наређује се да им се издати имају декрети.

Спиридон Угреновић, који је у Петрињи учитељску школу свршио и само за подучитеља оспособљен, пошто нема оцене из науке христијанске, славенског језика и црквенога појања и пошто није оспособљен за самосталнога учитеља, неможе се одобрити за учитеља вероисповедне школе у Петрињи, него се упућује да на србској вероисповедној учитељској школи испит о учитељској способности положи. Извештај управе србске учитељске школе сомборске о том да је г. Мита Петровић професор природних наука у истој школи, у новембру прошле године слушао течај за свиларство и виноделство у Горици и да је из обадва предмета испит положио узима се на знање. — Жарко Поповић приватни ученик I. разреда у срб. учитељској школи прима се за редовног ученика, али да на свршетку школске године има строги испит од оба семестра положити. На позив Школ. Савета србска црквена општина горњокарловачка прима се да исплаћује месечно народне стипендије тамошњим питомцима, које ће се њојзи у почетку сваког семестра из нар. фондова достављати. — Прочитан је и на знање узет извештај управитеља учитељске школе сомборске о владању и успеху ученика и ученица првога полугодишта 188²/₃. школ. године, са предлогом, да се стипендије свим народним питомцима и другог семестра издају; по уједно имају се они између њих који нису подишно добре оцене добили, строго опоменути, да боље уче иначе ће им се стипендије на крају школске године одузети. Извештај управе учитељске школе горњокарловачке за прво полугодиште 188²/₃ шк. године узет је на знање. Смрћу Босилке Гределчеве упражњена народна стипендија у горњокарловачкој учитељској школи на предлог управе даје се приправници Љубици Гаћешиној.

Епархијски школски одбор у Темишвару иште упутство како се има владати према захтеву кр. жупанијских државних надзорника, који потражују да им се квалификационе таблице свију компетената за учитељство подпосе на увиђење. У истом смислу поводом подобног захтевања кр. надзорника жупаније барањске иште упутство епарх. школски одбор будимски. Пошто по смислу в. упутства кр. угар. министра за богочаст и јавну наставу од 29. Јунија 1880. бр. 17.284. кр. школски надзорници надзор воде о томе, да при постављању за учитеље у Угарској првенство имају они који мађарски знају; то се поводом овога питања упућују сви епарх. школски одбори у Угарској, да на захтевање дотичних кр. жупа-

нијских школских надзорника, имају пре потврде избора за учитељство квалификациону таблицу дотичнога и осталих компетената реченом надзорнику подносити и по том у своје време к одобрењу избора приступити.

КАКО ЈЕ ПОСТАО КАМЕНИ УГЉЕН ?

(Свршетак.)

Највећма распрострањен је нзор, који изводи постанак каменог угљена на исти начин као и тресета и мрког угљена. По том нзору нису наслага каменог угљена што друго, него тресетне мочари из давне давнине, који су мало по мало тако рећи у земљу пропали. Оне су постале из грдних као наша дрвећа великих биљака, које су пропале или услед поплаве, буре или снижавања земље. Покривене водом или зароњене земљом настао је за њих процес угљенисања. То гледиште поткрењује се чињеницом, да се још потпуно одржана биљна дебла налазе у усправљеном или положеном положају од чести у самим гредама каменог угљена, од чести у окамењеном стању у шкриљцима између тих греда. Те биљке могу већином разговетно да се распознају и највећма су налик на данашње напрате и раставиће, од којих у нашим крајевима расту истина данас само мале врсте, али у тронским прадревним шумама то су читава дрвећа и грдне величине. За постајање каменог угљена по томе гледишту били би дакако нужни ужасно велики периоди времена, јер за греду угља, која је 1 метар јака, требала би непрекидна вегетација кроз хиљаду година, дакле за све греде у некој котлини требало би за то милијонима година. Али такви дуги, за постајање наслага наше земље потребни низови година узимају се опште у геологији, нису дакле ништа ново, те ни тај начин постајања није немогућан, особито кад се у обзир узме, да је у оно доба владала на земљи много виша температура и да је услед тога било развијање биљака далеко бујније по данас.

Мањ је распрострањен други нзор, који узима, да је за постајање каменог угљена потребну масу дрва нанела вода, као што у ствари и данас велике американске реке нпр. Мисисипи и Амазонска река многе хиљаде из земље исцупаних шумских стабала у море доносе, те их ту на мирним местима сталожје. Али тај начин постајања могао би само да се примене на врло мале и слабе греде каменог угља, јер по рачуну треба за постајање угљене греде од 1 метра јачине наслага дрва од најмање $8\frac{3}{4}$ метра висине.

Трећи нзор о постајању каменог угља, који је последњих година стекао многе присталице, разјашњује нагомилање потребног биља на други начин. Пошто велике масе каменог угљена не показују ни трага од структуре дрвета, то се на основу том закључује, да нису сухоземне биљке, које су богате дрвеним влакном, могле дати материјал за постајање каменог угљена. Питање је само, да ли има у мору таквих биљака, које би се налазиле у огромној маси, јер то је први услов да може да постане камени угљен. Ту нам се одмах намеће фамилија алга или танга, од којих се неке врсте налазе и у слаткој води, али у огромном броју врста и облика налазимо их истом у мору, које на обалама покривају често по

више миља далеко. Нарочито познајемо у атлантичком океану, између канарских острва и полуострва Флориде наслалу таквих танга, за коју се наводи да покрива 40.000 квадратних миља, која би била дакле већа него Аустрија, Немачка и Француска скупа и која се поглавито састоји из једне једине врсте, из бобичавог танга или саргасума. Сличне наслаге танга налазе се у грдном пространству на јужном крају Америке, у северном делу тихог океана између Америке и Азије, северно од сендвичких острва, најпосле и у јужном поларном мору. Толике масе биља могле би збиља да разјасне постајање каменог угљена; са пространством тих маса танга не може ни из близа да се сравни ниједна шума; њих је било у свако доба у грдној множини у мору; у њима нема никаквих дрвених влакана и из њих је пошто су угинуле и на дно мора потонуле постала усљед трулења угљенаста маса, коју је у течају хиљада и хиљада година покривао песак и муљ, на што су се после с нова таложиле масе танга за постајање нове греде угљена. Тако су постале грдне угљене наслаге, у којима се непрекидно измеђују слојеви угљена и шкриљца, као што то данас можемо да видимо, пошто су после више стотина хиљада година издизањем и исплакањем са морскога дна подигнуте на површину земље. Што се у гредама угљена и у шкриљцима налазе још добро одржани остаци и отисци од сухоземних биљака, које по изложеном назору нису ништа допринеле правом образовању угљена, то се тим разјашњује, да је исто дрвеће морска струја случајно нанела у масу од танга, те је после с истом заједнички потонуло и угљенисало се.

Изложен назор о постанку каменог угљена потиче од геолога *дра Мора*. Он је заиста врло прост и нараван и чини излишним сваку насилну претпоставку, а сем тога најбоље се слаже како са искуством тако и са законима науке. По том гледишту није образовање каменог угљена бивало само пре, него оно траје непрестано даље и бива још и данас, јер и сада тону грдне масе изумрлих танга. Дакако да не може нико да израчуна време, које је нужно за тај процес; небројене тисуће година протећи ће, док из танга, које сада тону на дно мора, постане камени угљен. Тако исто не можемо да кажемо, да ли ће и ком ће тај камени угљен да служи некад као гориво.

Четврти назор, који је истом прошле године постао више познат, поставио је *Рајнш* на основу многобројних микроскопских испитивања. И он одбацује досадање мњење, да је камени угљен преостатак сухоземних биљака, које су по његову мишљењу врло мало учешћа имале при стварању каменог угљена; главну масу истога сматра Рајнш за остатке распадања особитих, врло једноставних организама, који су припадали групи живих бића, најнижим органским гљивицама, које су као сада тако и у пређашња времена биле јако развијене и опште распрострањене те се мисли, да су сродне са т. з. бактеријама. Поменутом испитаоцу пошло је већ за руком, да докаже више група тих створова са неких 60 различитих појединих облика, који по његову мњењу чине врло многобројне и различито јаке мале гредице (микро-гредице), из којих се састоје греде каменог угљена.

На основу тих овде само напоменутих истражних резултата није

на, жадост још могуће, да се потпуно реши загонетка о постанку и природи каменог угљена; али можемо сигурно да очекујемо, да ће се наћи позвани испитаоци, који ће се отвореним новим стазама потрудити, да свестрано расветле тај веома интересантан предмет.

Ма се који од четири изложена назора о постанку каменог угљена нашим читаоцима свидео, свакако остаје неоспорно, да је камени угљен као и друга минерална горива производ биљнога царства. У грдним мајданима угљена налазимо ми угљик на једној његовој хиљадугодишњој штацији, на којој се одмара у свом вечном колотоку. Јер познато је да је угљена киселина, гас што постаје сагоревањем угљика, главна храна свију биљака; из ње граде биљке своје тело, које се састоји поглавито из угљика. Кад биљка потпуно иструне или сагори, онда она враћа ваздуху опет натраг угљену киселину, која може да настави свој колоток кроз биљно и животињско тело. Али кад се биљке описаним процесом лаганог трулења преобрате у угљен, онда се сарани највећи део угљика и искључи се тако за више хиљада година из редовног колотока. Тек нашем времену, које би на све стране да понесе заставу ослобођења, беше остављено, да угљик мало по мало ослобођава из његове многовековне тавнице и да га кроз горостасне парне димњаке враћа опет натраг у оне зрачне регије, из којих је доспео на земљу.

(Der Naturhistoriker V. 1. 2.)

(Prof. Alois Schwarz.)

УСКРС У СОМБОРУ.

Дочек новог Прота у Сомбору и Врбица. Пошто је у недељу 3. Априла на служби Божијој у Новосадској саборној цркви новоизабрани окружни прота Сомборски преч. г. Љубомир Купусаревић за Проторејеја произведен приспео је он 7. Априла у вече дољним жељезничким влаком у Сомбор, да овде проведе велику и светлу седмицу. Сомборци су свог новог духовног старешину дочекали најусрдније. На колодвору скушљена је била множина народа и међ њима сви најодабранији Срби овдашњи, на челу којих је обште уважени председник црк. обшт. наше г. П. Вукићевић новог проту свечано поздравио. Сакупљено отмено друштво на 14 каруца допратило је жељено-изчекиваног госта уз клицање народа у протопресвитерски стан, који је за дочек спреман био у црквеној такозваној Теофановићевој кући. На Лазареву суботу после подне у два сата ношена је свечана Литија по Врбицу, на којој су овом приликом не само деца и прости људи него и најодабранији овдашњи грађани у усхићењу учествовали. После врбице следовало је велико вечерње у св. Ђурђевској цркви, на коме је први пут нови г. Прота саборно чинодјејствовао и дивну ону духовну песму „Свѣте тихи“ умилним својим гласом одпојао. Сутра дан служио је он саборно јутрење и службу Божију и проповедао, а после службе дошао је у ванредну седницу србске црквене обштине, где га је председник поздравио и члаповима обштине представио, а затим је госп. Прота захваливши општину сомборској на указаном поверењу, у подужем лепом говору изложио своју жељу, да као прота и парох по дужности ревностно дела на славу Божију, из духовно сазидање, свестрану корист и процве-

тање овдашњег православног србског народа, држећи се у свему строго закона и чувајући слогу и љубав са овом обштином која у свакоме добру другим нашим обштинама за пример служи.

Велика недеља у Сомбору. На црквеним светковинама велике недеље у саборној светођурђевској цркви сомборској на челу парохијалног свештенства овдашњег чинодјејствовао је пречастни г. Прота Љубомир Кунусаревић одслуживши на велики четвртак после подне св. Литургију и у вече Свеноћно бденије, које је од 7 до 11 часова ноћи трајало; на велики петак после подне у присуству многобројног народа служио је свечано вечерње са износом плаштанице уз појање стихире: „Тебе одјешчаша Госја свјетом“, — којом приликом је проповедао частни г. Димитрије Живковић ђакон; то вече беху обе цркве сјајно осветљене и народ је полазио и целивао Христов гроб; на велику суботу рано у јутру по пропису држано је опело Христово и обнашање плаштанице, а после подне служио је Василијеву Литургију госп. Прота. На свима овим и другим црквеним светковинама велике недеље појала је приправничка и школска младеж прописане духовне песме смерно и складно на духовно сазидање побожнога народа.

Христос воскрес! Светли празник Христовог васкресења прославили смо у Сомбору ове године најсвечаније. На Ускрес у јутро у два сата после поноћи пуцање прангија и звонење звона разбудило је мало и велико, порта црквена, велики мраморни крет на пијаци и све околне куће беху осветљене. На многим местима блистаху се сјајни ускршњи поздрави. Уз вештачко осветљење бенгалском ватром и уз дивно појање у три сата после поноћи обављена је узвишена светковина Васкресења Христовог, у присуству многобројног народа, којом је приликом једно одељење војске пред црквом унарађено било и салве давало. На свечаној служби Божијој појало је србско певачко друштво под управом госп. Косте Берића. На служби је као и на јутрењу и вечерњу тога дана началствовао Преч. Госп. Прота и како својим свечаним и велељеним служењем, тако и сходном и поучном духовном беседом задобио је срдца свију овдашњих Србаља. Други дан Ускреса киша нам је покварила овде уобичајени сабор на успенском гробљу. Трећи дан је служио госп. Прота саборно у св. Претечевој цркви, којом је приликом проповед говорио администратор парохије г. Младен Борђошки, а певачко друштво је врло вешто појало. И овом приликом било је у цркви много сакупљеног народа, који се са духовним задовољством и најлепшом успоменом са ове светковине разишао.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Будућешта*) Министар просвете је по изјављеној му жељи од стране више врховних вероисповедних власти наредио, да и вероисповести имају послати своје изасланике на овогодишњу земаљску учитељску скупштину, и то: римокатолички епископат 7, реформатски конвенат 2, протестански конвенат, православне вероисповедне врховне власти, унитарска црква и израиљанска по 1 изасланика. Ти изасланици могу се бирати

или из броја вероисповедних школских надзорника, или из броја професора препарандије, или из броја народних учитеља.

(*Метода нормалних речу*) долази већ у пензију. Бар у Немачкој се, као што тврди „Preus. Lehrerztg.“, опште против не подижу, а напротив се стално напредује на пољу гласања. Отпор тај одобравају и сами надлежни кругови, те се можемо надати, да ће и учитељске школе забацили поменути методу.

(*Загреб.*) Кр. земаљска влада издала је под 21. апр. окружницу, којом обзнањује штипендије, које су установљене превишњим решењем од 12. апр. о. г. на рачун „крајишке имовне, узгојне и образовне закладе.“ Ниједна штипендија није намењена слушаоцима богословије, а сви други факултети и високе школе су заступљене. Од штипендија за учитељске приправнике одређене су 36 (пре их је било 87) по 200 фр. за приправнике у Петрињи и 15 (пре их је било 37) по 200 фр. за приправнице полазеће женску препарандију (т. ј. самостанску римокатоличку У.) у Загребу. За образовање српских учитеља и учитељица у духу њихове вере и народности, и ако постоји српска учитељска школа у Карловцу, нема ниједне штипендије. Слободни смо да на ту околност упозоримо крајишке посланике Србе, а очекујемо од њих да ће законитим путем порадити, да се у том погледу ствари на боље и у духу правде промену. За средње школе одређене су 90 штипендије по 200 фр. и то: по десет за сваку од бивших крајишких пуковнија, и сем тога још 9 по 200 фр. за сиромашне ученике велике гимназије у Госпићу (пре су износиле те штипендије по 120 и по 100 фр.) Укупан износ штипендија за годину дана је 51.520 фр.

(*Средње школе у бившој хрв. слав. крајини за школску годину 1881/2.*)

О истима је донео опширан извештај 4 комад „Službenog glasnika“. Средњих завода било је 7 и то: мала реалка у Петрињи са 62 ученика (православних 15), мала реалка у Митровици са 78 (православних 47), велика реалка у Земуну са 141 (правосл. 63), вел. реалка у Раковцу са 121 (правосл. 40), гимназија у Госпићу са 151 (правосл. 68), вел. гимназија у Винковци са 208 (правосл. 39) и српска вел. гимназија у Карловци са 223 (правосл. 201) ученика. Уопште је било у свима тим заводима ученика по вери: 473 православна, 461 римокатолик, 9 евангелика и 41 мојсијевац (27 у Земуну.) У реалкама био је полазак нижих разреда дозвољен и девојчицама те их је било у Петрињи 4, у Митровици 19 и у Земуну 21. Свега укупно било је у свима средњим школама 984 ученика (реалке 402, гимназије 582), што је за 28 ученика мање него предидуће године; тај мањак долази од реалака, а број гимназијалаца повећао се са 6. Будући да су све средње школе крајишке имале свега 42 разреда и 79 учитеља, то просеком отпада на један разред 23.4 и на једнога учитеља 12.4 ученика. Учитељска библиотека била је највећа у карловачкој гимназији (4365 свезака и 1738 свезчица), али с болом у души морадосмо да читамо у извештају „да су збирке учила у карловачкој гимназији не само сиромашне, него и већим делом и неуређене. Обсежни хербариј, што га тај завод поседује, није за наставне сврхе више упоравив поради своје старости; од многобројне минераложке збирке може се код обуке употребити само мален дио, пошто су минерали великом већином неуређени, неодређени, сачињавајућ тако рекућ громаду камења. Физикална

се обука на том заводу врло слабо подупире физикалними покуси, пошто има у ту сврху врло мало сходних апарата, а за кемичке покусе неима онде скоро никаквих справа. У осталом тај завод неима нити прикладних просторија за смештење оно мало учила, што их поседује.“ Заиста горке речи, али не може се сумњати да оне изражавају право стање ствари. Даље видимо још да у карловачкој гимназији није настављано из гимнастике, што је — да се благо изразимо — анахронизам. — Учитељску школу у Петрињи полазило је 98 ученика, од којих 42 православна, 55 римокатолика и 1 евангелик; од тих ученика уживало их је 87 земаљску пстипендију од 200 фр. и 2 потпору по 150 фр. од имовне општине у Новој Градишци.

(Учитељство у Аустрији по верозакону.) Од 25.518 онолитавских учитеља јесу 24.132 римокатолици, 367 евангелици, 1360 унијати, 221 православни и 528 мојсијевци. Од учитељица су римокатоличке веве 4616, евангеличке 28 и јеврејске 69. (Ови се бројеви очевидно односе само на државне школе, јер знамо да у Шибенику и Задру има Срикиња учитељица. У)

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

12. Vinogradarstvo i pivničarstvo за puk. Napisao Fran Kuralt tajnik gospodarskoga društva. Na sviet izdalo društvo sv. Jeronima. (Nagradjeno iz zaklade Dušana Kotura). Zagreb tisak dioničke tiskare 1882 8° с. 129. Цена 35 нов.

Ваљана популарна књига о раду у винограду и подруму. Нарочито ово друго важно је за наше виноградаре, јер доброта вина зависи поглавито од тога како се ш њим у подруму поступа, а у том смо ми на нашу велику материјалну штету јако заостали. У тексту се налази више слика. Поред доброг садржаја могу да се превиде гдекоје грдобе језика.

Р А З Н О.

(Дар.) Његово Високопреосвештенство Господин епископ вршачки Емилијан Кеиђелац претплатио је „Школски лист“ сем за себе још и за г. Живана Филиповића учитеља у Дубовцу, за гђцу Јелену Живковићу учитељицу у Ковину и за Саву Живојновића приправника у Сомбору, на чему нека је овим Његовом Високопреосвештенству како од стране овог уредништва тако и од обдарених изречена топла захвалност.

(Православна епархија бокогорска, дубровачка и сачанска.) Изишао је шематизам исте за г. 1883. Из статистичног прегледа за прошлу годину видимо, да је у целој епархији било 8 манастира, 4 протопресвитерата, 44 парохија и 6 капеланија (од којих беху 5 неодвисне). Цркава је било 204, *домова 5053 са 23,431 душом*. Родило се 625, а умрло 416. Г. 1881. било је *5338 домова са 36415 душа*, дакле прошле године 285 домова и 2954 душа мање; узрок је том мањку, што се за последњег устанка раселио сав народ из Кривошија, Леденица, а од *чести* с Убала, Ораовца, Степена и горњих Побора. Број катихумена по средњим и основним школама износио је 1272. У додатку шематизма налази се као обично више старинарских и историчких података, што је сваке хвале вредно.

(Темнишвар.) Штипендију за приправнице од 120 ф. годишње, што ју издаје овдашња српско православна црквена општина, добила је гђца Олга Ракића, приправница 2. разреда у Сомбору.

(Ст. Бечеј). Недавно преминула удовица Марија пл. Чокић од Ападије оставила је српском школском фонду 1500 ф. са жељом, да јој школски одбор приреди сваке године парастос. („С. К.“)

(Задужбина.) Пок. грађанка у Новоме Саду Катарина Ђорђевићка завештала је на иконостас тамошње саборне цркве и школу гробљанску 1000 ф., на гимназијски фонд 200 ф. и на српске народне школе 100 ф.

(Колико је књига штампано у Немачкој г. 1882.) Свега је издапо 14.794 нових књига и земљовида или за 397 мање него г. 1881. Прошле (1881. год.) излазило је сваки дан 49 књига, г. 1882. само једна књига мање. По струкама било је од тих књига највише из педагошке групе т. ј. 2394 дела (1881.: 2414). Отуд је било 404 (1881.: 490) списа за младеж. Теологија је продукovala 1373 дела (1881: 1472), јуриспруденција 1355 (1881: 1469), медицина 847 (1881: 817) На четвртном месту по количини стоји лепа књижевност са 1260 новина. Године 1881. били су господа романонисци и белетристе нешто мало мање плодни (1226 дела) Повесница заузима по рангу седмо место, пошто је донела 783 новина (1881: 779).

НЕКРОЛОГ.

У Српском Итебеју преминуо је 14. априла о. г. после кратке болести тамошњи учитељ Исидор Крецул и сахрањен је на велики петак у пратњи сва три месна свећеника. Оставио је иза себесина Саву приправника 1. разреда у Сомбору.

8. марта о. г. умро је у Вери тамошњи учитељ Јован Туркић.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Нам. учитељ у Суботишту Младен Новковић именован је правим учитељем у Бешенову. Учитељ у Бечмену Јован Чурчић стављен је у стање мира.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у Д. Тузли. Плата 500 ф., стан и огрев, ко зна нотално невање добија још 50 ф. награде. Молбенице до 15. јуна српско-православном школском одбору у Д. Тузли (Босна.)

— Траже се учитељи у Буђановци, Нештину и Вери. У првом месту плата 400 ф., огрев, стан и врт, у друга два 350 ф., огрев, стан и врт. Молбенице управљене на вис. кр. хрв. слав. даим. земаљску владу шаљу се до краја маја (по новом) школском одбору у дотичном месту.

НОВЕ КЊИГЕ.

Теоријска механика за ученике велике школе по Ј. Вајсбаху израдио Љубомир Клериф професор механике на великој школи. Друга свеска. Наука о еластичности и јачини чврстих тела. Са 180 дрворезних слика у тексту. У Београду штампана и издање краљ. срп. државне штампарије 1883. Вел. 8° с. VII и 625—1072. Цена 4 динара. (Прва свеска овог изврсног учебника изишла је 1880. г.)

Славне жене и девојке у српским народним песмама (из свију крајева српских. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Новом Саду 1883. 8° с. 82. Цена 20 н.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

Високи Стеван у народним песмама са насловном сликом. Издање српске књижевне браће М. Поповића у Новоме Саду 1883. 8^о с. 59. Цена 15 н.

Nova pesmarica sa 185 pesama svatovskih, potskočica, narodnih i bačkih, koje se najradije pevaju. Skupio Š. D. Izdanje srpske knjižare braće M. Popovića u Novom Sadu 1883. 16^о s. 72. Cena je 10 novč.

Женидбе у јуначким народним песмама Прибрао и пропратио Стеван В. Поповић. (Најјестивије издање за народ). У Новом Саду, издање штампарије А. Пајевића. 1883. 8^о с. XXX, и 338. Цена 60 нов. (У предговору је као студија и књижевна оцена у књигу уврштених песама.)

Приповетке из историје свега света За школу и народ. Од Х. Херцога. Превео Владимир Красић. Први део: стари век. (Ово је дело наградила „Матица Српска“). У Новоме Саду. Издање и штампа А. Пајевића. 1883. 8^о с. 259. Књига је тврдо укоричена а цена јој је 80 н.

Дела Буре Јакшића књига VI. Приповетке. У Београду у краљевско-српској држ. штампарији 1883. 8^о с. 295. Цена динар и по.

Штампа се и VII. књига и скоро ће бити готова. У њој ће бити слика песникове с биографијом и литерарном студијом о раду његову и приповетке Чобанче (с продужењем из посмртног рукописа), Рањеник и Капетанов гроб. — За овом ће књигом на брзо изаћи VIII IX. и X. књига, у којима ће бити драме песникове; и тиме ће се завршити потпуно издање дела Јакшићевих)

П О З И В.

На основу закључка VIII. шајк. окр. учитељ. збора бр. 15. овим се позивају чланови, да изволе 16/4. маја т. г. у 9 сати пре подне, у *Госпођинце* на IX. шајк. окр. учитељски састанак у општинску централну школу доћи.

Предмети :

1. Очигледна настава у свези са мађарским језиком у IV. р.	} Угледна предавања.
2. Механично читање у II. разреду.	
3. Граматично анализовање у IV. разр	
4. Важност и цел очигледне наставе.	} Расправе.
5. Писмено вежбање као припрема за писмено изражавање мисли	
6. Читање записника од прошле седнице и извештај председника.	
7. Извештај о стању благајне друштвене и преглед рачуна друштвених.	
8. Извештај заступника бачких учитеља са земаљске учитељске скупштине.	
9. Избор одбора за састав расправног програма за идућу скупштину.	
10. Место и време идућег састанка.	
11. Задружни прилози.	

Чуруг 20. априла 1883.

Председништво.

ЈАВНА КОРЕСПОДЕНЦИЈА.

Г. Ник. Васићу учитељу у Ваљеву. Примили смо од г. М. Каракшевића 28 динара у име претплате за целу годину за вас и ваше претплатнике. Поздрав. — Сл. књижари В. Валожића у Београд. Београдска пошта вратила нам лист господина митрополита Михаила. Молимо да нас известите, камо имамо да шаљемо лист Његовог Високопреосвећенства. — Г. Стојк. уч. у Варанди. Ко жели лист даље да прима, мора претплату да положи, иначе се сваком обустава.

Издаје и уређује : НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.